

De l'aula a la persona experta: una experiència per a la didàctica de la cultura

Júlia Llompart
Universitat Autònoma de Barcelona
julia.llompart@gmail.com

Rebut: 20 de setembre 2021

Acceptat: 24 de desembre de 2021

Resum

Quins són els materials adequats i com poden contribuir a promoure el desenvolupament d'una competència intercultural entre l'alumnat de llengua i cultura catalanes? L'experiència "Consulta una persona experta" ho resol apropant el coneixement i les vivències de persones expertes a l'aula a través de les videoconferències.

1. Introducció

En un món multicultural, altament globalitzat i hiperconnectat, en el qual accedir a elements culturals sembla factible a través de les eines digitals, la capacitat per desxifrar-los esdevé bàsica. Per això, en el camp educatiu, existeix un ampli consens sobre la necessitat de promoure la competència intercultural i la capacitat de pensament crític entre l'alumnat de diversos nivells educatius, per crear ciutadans d'aquest món interconnectat. El jovent d'avui dia, a través d'internet, té al seu abast infinitat de textos, imatges, vídeos, etc., que poden formar part de la vida d'altres persones; però aquesta possibilitat d'accés sense eines que ofereixin una mirada crítica o el punt de vista d'altres persones per observar-los pot comportar interpretacions errònies, parcials o estigmatitzades. En línia amb la pedagogia crítica de Freire, Hawkins (2018, p. 66) proposa el cosmopolitisme crític com a manera de relacionar-se de forma ètica i respectuosa en contextos de mobilitat i de globalització, bé sigui en format presencial o virtual; segons l'autora, el cosmopolitisme crític advoca per aconseguir una major justícia social i configuraria un "ciutadà global" reflexiu, dialògic i sensible cap a les diverses formes culturals (Hawkins, 2018).

Un dels possibles espais educatius on treballar aquestes capacitats crítiques són les classes de llengua i cultura estrangeres, com és el cas de l'experiència que presentarem a continuació: una classe de cultura dels territoris de parla catalana en una universitat de Madrid. Ara bé, tal com indica Paricio (2014, p. 217), tot i que, actualment, molts programes i currículums apunten la importància de la competència intercultural, existeix una falta de formació del professorat i un conjunt de "bones pràctiques" que puguin servir com a model. Així mateix, generalment, se solen determinar els programes de les assignatures molt abans de conèixer quins estudiants s'hi matricularan, cosa que dificulta, en ocasions, partir dels seus coneixements previs.

En aquest sentit, mentre que la germanística, per exemple, sí que ha reflexionat sobre aquestes dues darreres qüestions i s'ha replantejat com investigar i transmetre la cultura (Lacueva, 2017), i ofereix els estudis de *Landeskunde*, els quals reuneixen diversos aspectes al voltant de la *cultura* entesa com a civilització, literatura o cinema, entre d'altres, la catalanística continua òrfena d'una sòlida tradició en aquest camp d'estudi. Concretament, com apunten Vidal i Comajoan (2022), la catalanística només disposa de cinc articles en els quals es reflexiona sobre la didàctica de la cultura i/o es proposen noves metodologies i de vuit investigacions que estudien específicament quin lloc ocupa i com es vehicula la cultura en els manuals de català com a llengua estrangera i segona (CLES). Entre aquests estudis, destaquen, d'una banda, la mirada crítica que fa Bori (2018) en la seva anàlisi dels elements culturals que s'inclouen als manuals de CLES, els resultats de la qual posen en relleu la turistificació i la preeminència del neoliberalisme en els manuals i, d'una altra banda, l'estudi de Vidal (2021) sobre les representacions de la cultura catalana a partir dels documents autèntics presents dels manuals de CLES, el qual mostra que, tot i que els manuals de CLES pretenen vehicular una dimensió cultural centrada en aspectes de la vida quotidiana de la comunitat de parla catalana, les representacions obtingudes de les mostres de població seleccionades en destaquen elements més aviat estereotipats o arquetípics.

Arran de l'absència de guies o models sobre quins elements culturals treballar i com abordar-los a l'aula, el professorat de llengua i cultura catalanes es troba, sovint, en la tessitura inicial de quins elements —especialment, culturals— seleccionar per tal que l'alumnat desenvolupi la competència intercultural. Així, s'ha de plantejar les qüestions següents:

1. Quins elements reflecteixen la cultura que ensenyaré i quins d'aquests són adequats al nivell de coneixement de l'alumnat?
2. Soc realment expert/a en tots aquests elements?
3. Com puc transmetre aquests elements de forma crítica i reflexiva?

A l'apartat següent, a través de l'experiència que vam proposar, donarem possibles respostes a aquestes qüestions.

2. "Consulta una persona experta": del món a l'aula

L'experiència que detallarem es va gestar en una classe sobre cultura catalana en una universitat madrilenya. "Consulta una persona experta" va néixer de la inquietud pròpia respecte a les tres qüestions anteriors relacionades amb la selecció de materials adequats per representar veritablement la cultura a partir dels coneixements previs de l'alumnat, el nivell propi d'expertesa i la configuració de la metodologia. Vegem què es va plantejar i com es va desenvolupar.

En primer lloc, per donar resposta a la primera pregunta, l'alumnat va contestar un qüestionari per determinar, d'una banda, els seus coneixements previs de cultura dels territoris de parla catalana i, d'altra banda, els seus interessos concrets. S'hi van incloure preguntes del tipus següent:

- Quins escriptors/es en llengua catalana coneixes?
- Menciona els/les cineastes catalans/es que coneguis.

A partir de l'anàlisi de les respostes, es va determinar que l'assignatura constaria de cinc blocs temàtics d'interès comú: història, llengua i literatura; art; cinema; música, i gastronomia. Ara bé, per tal de satisfer els interessos no compartits, es va proposar que cada estudiant analitzés i presentés, al final del semestre, un tema concret de la seva pròpia elecció.

A partir d'això, la docent va preparar cadascun dels blocs temàtics i hi va incloure els aspectes que interessaven a l'alumnat; al final d'alguns blocs –1, 3 i 4– es va proposar de realitzar una activitat amb una persona experta per videoconferència. L'activitat havia de recollir aspectes tractats al bloc i servir per aprofundir en el tema i connectar, d'alguna manera, amb l'alumnat. En detalllem el contingut a la Taula 1:

BLOC	CONTINGUT BASAT EN L'INTERÈS O MANCA D'INTERÈS DE L'ALUMNAT		ACTIVITAT PROPOSADA ENTRE DOCENT I EXPERT/A	SESSIÓ AMB EXPERT/A
	INTERÈS O MANCA	CONTINGUT		
BLOC 1 Història, llengua i literatura	Comprensió de successos actuals i situació de la llengua	Breu història de Catalunya (principalment) i connexió amb la llengua i la literatura. Autors/es rellevants	Lectura: - Capítol 1 <i>Mirall trencat</i> , Mercè Rodoreda - Narració "El río y la barca"	Xerrada sobre literatura i Mercè Rodoreda. Anàlisi dels textos a través del procés creador de l'escriptor en primera persona. Josep N. Santaaulàlia, escriptor i professor
BLOC 2 Art	Coneixement d'aspectes bàsics sobre l'art català	Panoràmica general de l'art: prehistòria, romànic, gòtic, modernisme i avantguardes. + Tria d'artista i presentació de l'alumnat		
BLOC 3 Cinema	Coneixement d'aspectes bàsics sobre el cinema català i de les noves tendències	Història del cinema català i màxims representants. + Tria de film i presentació	Visualització d' <i>Estiu 1993</i> , de Carla Simón	Xerrada sobre cinema de dones i anàlisi conjunta d' <i>Estiu 1993</i> . Eva Paris-Huesca, professora de l'Ohio Wesleyan University
BLOC 4 Música	Comprensió de la connexió entre successos històrics i socials i moviments musicals	Breu història de la música, moviments principals i màxims representants	Escolta de temes del grup Ja t'ho diré i del cantautor Cris Juanico	El rock català des de dins, el procés creador i música en directe. Cris Juanico, compositor i cantant
BLOC 5 Gastronomia	Distinció entre elements de la gastronomia reals i estereotips	Gastronomia tradicional i noves tendències		

Taula 1. Activitats amb persones expertes per als blocs de continguts.

Per tal de veure'n un exemple en detall, posarem el focus en el bloc 4. Tant el qüestionari com les converses inicials amb l'alumnat van deixar clar que el seu coneixement sobre música catalana es limitava o bé a grans clàssics (Serrat o Montserrat Caballé) o bé a grups actuals; però, en qualsevol cas, l'alumnat no remetia a la connexió entre el moment històric i la creació musical. Per això, es va prendre la decisió de convidar el cantautor menorquí Cris Juanico –vocal del grup ja separat Ja t'ho diré, que va formar part del moviment del rock català–. La sessió amb l'artista es va organitzar en tres etapes:

Etapa 1: Abans	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sessió a classe sobre el rock català (docent) 2. Escolta i anàlisi de temes de Ja t'ho diré i Cris Juanico 3. Preparació de preguntes per part de l'alumnat
----------------	--

Etapa 2: Durant	4. Breu presentació de Cris Juanico 5. Sessió de preguntes i respostes 6. Actuació de Cris Juanico en directe
Etapa 3: Després	7. Sessió de reflexió grupal

Taula 2. Desenvolupament d'una sessió amb un expert (cantant).

Tant en el punt 3 com en el 5, va quedar clar un aspecte: l'alumnat, a través de les seves preguntes, buscava la seva pròpia comprensió dels moviments musicals i de la creació musical, en general. Per això, van preguntar a l'artista sobre les seves influències musicals internacionals, però també catalanes; sobre quan va prendre la decisió de dedicar-se a la música en català i si tenia un pla b; sobre els diferents estils dels seus discos i l'experimentació, i sobre per què va fer un disc en castellà. A banda de les respostes que els va oferir Cris Juanico, pensem que les preguntes de l'alumnat pretenien precisament esbrinar la relació entre la música, la història i la llengua i, sobretot, apropar-se als elements propis i comuns amb l'artista. Així, a partir del seu propi interès, realitat i comprensió es van construir ponts cap a la interculturalitat i el raonament crític.

L'avaluació final de l'alumnat incloïa la pregunta següent: com valoraries l'experiència de connectar amb persones expertes al final dels blocs? Les seves respostes apunten a l'èxit de l'experiència: "és un dels aspectes que més m'ha agradat", "et fa reflexionar sobre el temari" o "la classe de Cris Juanico va ser una experiència inoblidable". L'alumnat destaca tres aspectes principals de l'activitat:

1. L'oportunitat de reflexió més enllà d'uns continguts tramesos
2. L'opció de conèixer la cultura a través de l'experiència de persones i 'des de dins'
3. La sensació d'apropament i aprofundiment que van experimentar

Aquest resultat sembla indicar que l'experiència va funcionar per resoldre el tema de la falta d'expertesa en tots els temes i encaminar l'alumnat a adquirir una competència intercultural crítica; és a dir, per assolir els objectius que ens havíem marcat al principi. En definitiva, en el món actual, experiències com aquesta de creació de sinergies entre diversos professionals que treballen en equip i permeten fugir de la transmissió de continguts tradicional per assolir un veritable coneixement 'des de dins' —com comenta l'alumnat— es mostren com un possible camí a seguir.

Referències

- Bori, P. (2018). Tourism discourse in language textbooks: a critical approach. *Komunikacija i kultura online*, Godina IX, broj9.
- Hawkins, M. (2018). Transmodalities and transnational encounters: Fostering critical cosmopolitan relations. *Applied Linguistics* 39 (1), 55-77.
- Lacueva, M. (2017) (ed). *Didàctica universitària dels estudis culturals. Pràctiques i tendències en la catalanística i la hispanística*, Saarland University Press.
- Paricio, M. S. (2014). Competencia intercultural en la enseñanza de lenguas extranjeras. *Porta Linguarum*, 21, pp. 215-226. ISSN: 1697-7467.
- Vidal-Arráez, J. i Comajoan-Colomé, L. (2022). La investigación sobre los manuales de catalán como lengua adicional: de la didáctica de la lengua a la didáctica de la cultura. *Beoiberística*, 6, 97-114.
- Vidal, J. (2021). *La représentation de la culture dans la didactique des langues étrangères : le cas du catalan en France* [Tesi doctoral, Université Toulouse 2 Jean Jaurès; Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya]. Theses.fr.